

УДК:81'24:378.14

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ КОМПЕТЕНТІСНО- ОРІЄНТОВАНОЇ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Світлана Кіршо

Завідувач кафедри мовної та
психолого-педагогічної підготовки ОДЕУ, кандидат
філологічних наук, доцент

Входження України у світовий освітній простір, модернізація системи вищої освіти визначається пошуками оптимальної відповідності між традиціями, що мають місце у вищій школі, та інноваціями у сфері освітніх послуг. Провідна тенденція полягає в оновленні вищої професійної освіти України з урахуванням вимог світових освітніх стандартів, орієнтації на формування потреби у постійному поповненні та оновленні знань, удосконаленні умінь і навичок, їх закріпленні та перетворенні на компетенції.

Компетентнісний підхід у системі освіти є предметом наукового дослідження багатьох вітчизняних науковців І. Драча, П.Бачинського, Н. Бібік, Г. Гаврищак, І.Гудзик, Н. Дворнікової, Я. Кодлюк, О. Локшиної, С. Ніколаєнко, О. Овчарук, О.Пометун та ін..

Компетентнісно-діяльнісний підхід припускає заміну системи обов'язкового формування знань, умінь і навичок набором компетентностей, які формуватимуться у студентів на основі оновленого змісту і у процесі діяльності. Основи компетентнісно-діялісного підходу було закладено у психології праці Л. Виготського, А. Леонтьєва, С. Рубінштейна, Б. Ананьєва, І. Зимньою, де особистість розглядалася як суб'єкт діяльності, яка сама, формуючись у діяльності і в спілкуванні з іншими людьми, визначає характер цієї діяльності та характер спілкування [4; 10].

Перебудова сучасної національної системи освіти передбачає новий підхід до професійної підготовки майбутніх кадрів, спрямований на подолання кризи в

освіті, яка виявляється у невідповідності знань студентів потребам особистості, суспільним потребам, світовим стандартам, у зміцненні соціального престижу освіченості та інтелектуальної діяльності.

Грунтовним науковим підходом визначається розгляд поняття «компетентності» Міжнародною комісією Ради Європи, якою було сформульовано перелік ключових компетенцій з використанням логічно визначеного ряду: вивчати – шукати – думати – співпрацювати – діяти – адаптуватися. При цьому у переліку восьми ключових компетенцій для навчання упродовж життя, якими повинен володіти кожний європеєць, визначених Єврокомісією, компетенція в галузі рідної мови називається першою [6; 5-15].

Дослідження мовленнєвої комунікативної компетенції ведуть як зарубіжні (К.Брамфіт, М.Кенел, М. Свейн, Н.Гез, І.Зимня), так і вітчизняні науковці, зокрема І. Родигіна, Т. Симоненко, Н. Шумарова та ін. [12,13,2,4; 8,9,11].

Сьогодні основним критерієм вищої школи є рівень підготовленості випускників, раціональне поєднання набутих теоретичних знань з умінням застосовувати їх на практиці, що значною мірою обумовлюється якістю засвоєння знань студентами. Забезпечення якості мовної підготовки майбутніх фахівців передбачає безперервний пошук ефективних форм і методів навчання, удосконалення робочих програм, розроблення нових навчальних методик, створення навчальних посібників.

Українська мова набула державного статусу, який законодавчо забезпечує її функціонування в усіх, без винятку, сферах суспільного життя. Значне місце державній мові відводиться і у професійній освіті. Тому найважливішим завданням є формування та розвиток професійної мовної компетенції студентів, яка, на думку І.Дроздової, передбачає наявність професійно-комунікативних умінь особистості спілкуватися в типових умовах професійної діяльності, володіти потенціалом професійного дискурсу, репрезентувати нормативні та доступні для сприйняття навчально-наукові, технічні, фахові тексти, здатність

розв'язувати комунікативні завдання у складних і непередбачуваних ситуаціях професійного спілкування [2; 218].

Активне використання термінологічної лексики у навчальній і професійних сферах поставило перед науковцями та викладачами вищої школи чимало завдань, пов'язаних із ототожненням або диференціацією понять, розробкою методологічних засад щодо уніфікації української наукової термінології, виданням україномовних підручників.

Відповідно до «Освітньо-професійної програми підготовки бакалавра, спеціаліста і магістра» (галузевий стандарт вищої освіти) впроваджено як нормативну дисципліну курс «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Незважаючи на введення вищеназваної дисципліни у систему вищої економічної освіти, студенти перших курсів економічних університетів досі не мали відповідної навчальної літератури, у якій були б відображені функції української мови у підготовці нового типу економістів, менеджерів, підприємців і фахівців інших напрямів підготовки, формуванні навичок і вмінь професійного спілкування, базових мовленнєвих компетенцій бакалаврів і магістрів.

Для забезпечення якості мовної підготовки майбутніх фахівців необхідним є розробка навчально-методичного комплексу, до складу якого входять: базовий навчальний посібник з української мови (за професійним спрямуванням), навчальні термінологічні словники; посібники до самостійної роботи для розвитку діалогічного фахового мовлення; збірник завдань для проведення модульного та підсумкового контролю; збірник тестових завдань для перевірки рівня мовної компетентності, а також електронний інтерактивний посібник.

Перед викладачами кафедри мовної та психолого-педагогічної підготовки Одеського державного економічного університету постало відповідальне завдання – розробити відповідний навчально-методичний комплекс для студентів, майбутніх фахівців з економіки. Це, безумовно, потребувало ретельної науково-методичної роботи всього викладацького колективу, бо тільки через розвиток

мовознавчої науки можливе подальше вдосконалення змісту вузівського курсу мови, пошук ефективних засобів навчання мови майбутньої професії [5].

Створений викладачами кафедри навчальний посібник «Українська мова для економістів» є прикладом урахування обраного стандартами фаху, розкриває місце, роль і функції української мови в системі вищої економічної освіти, її функціонування у сфері професійного спілкування, сприяє поглибленню знань державної мови України, формуванню практичних навичок володіння фаховою, науковою і діловою українською мовою, використанню набутих знань і вмінь у професійному спілкуванні майбутніх фахівців [10].

Зазначимо, що цей навчальний посібник створений відповідно до вимог керівних органів науки і освіти, спрямований на формування мовно-комунікативних компетенцій і культури професійного спілкування майбутніх фахівців державною мовою. У посібнику реалізовано як загальнодидактичні принципи навчання (науковості, гуманізації економічної освіти, системності, наступності й перспективності, зв'язку теорії з практикою, виховання мовної культури, єдності навчання мови обраного фаху тощо), так і специфічні принципи навчання мови обраного фаху в економічному вищому навчальному закладі (професійної спрямованості змісту курсу, комунікативно-діяльнісний, культурологічний, проблемно-модульний та інші принципи ситуаційної методики навчання) [5].

Автори посібника реалізували в його змісті принципи цілісного та комплексного підходу до вивчення сучасної української літературної мови, фахової української мови, етики та культури професійного спілкування.

Запропонований навчальний посібник реалізує такі важливі принципи сучасної економічної освіти України, що визначені законами України «Про вищу освіту», «Про освіту», Концепцією розвитку економічної освіти в Україні, як суспільна корисність економічних знань, толерантність, суспільна злагода і партнерство всіх учасників економічної та освітньої діяльності, гуманізм, демократичність, відкритість і доступність економічної освіти та мовної освіти як

її невід'ємної складової, інноваційність змісту економічної освіти, поєднання індивідуалізації змісту підготовки економічних кадрів з попитом ринку праці та потребами студентів, адаптація світового досвіду та збереження кращих вітчизняних освітянських традицій підготовки фахівців економічного профілю [7].

Концепція посібника вирізняється передусім поглибленим розкриттям функцій сучасної української літературної мови у підготовці майбутніх фахівців економічного профілю, висвітленням насамперед двох складових – наукового та офіційно-ділового стилів.

Мовна підготовка бакалаврів передбачає насамперед мовну й операційну готовність до створення мовленнєвих зразків, що відповідають реальним потребам цього етапу, опанування жанрів навчально-наукового та власне наукового підстилів, формування компетенцій щодо різного ступеня компресії необхідних джерел інформації для подальшого використання у навчально-комунікативній сфері.

Робота з магістрантами повинна враховувати необхідність написання магістерської наукової роботи. Продукування монологічних висловлювань, притаманних мові науки, таких, як реферат-огляд, реферат-резюме, доповідь, передбачає опору на писемне джерело інформації. Тому важливим стає вміння оперувати змістом прочитаного, спираючись на структурно-змістовий та граматико-синтаксичний аналіз текстів і його лексичні одиниці. Рівень мовленнєвої компетенції для магістрантів передбачає вміння вести наукову дискусію, практично реалізувати у стильовому плані свої думки відповідно до комунікативної ситуації, особливо у сфері професійної, наукової комунікації.

Диференційний підхід до формування професійної мовної підготовки студентів спирається на тріаду: діяльність, мовна ситуація, дискурс, який визначається як сукупність мовленнєво-мисленнєвих дій комунікантів, пов'язаних із пізнанням, осмисленням мовної картини світу адресанта слухачем (адресатом) [1,138].

Необхідним і природним є зв'язок методики викладання української мови з іншими навчальними дисциплінами, що дозволяє відбирати засоби навчання з урахуванням використання їхніх можливостей для розвитку мислення студентів. Діяльність студентів являє собою різні взаємовідношення форм мислення. На заняттях з мови доцільно розвивати мислення студентів, бо, не маючи навичок аналізувати, абстрагувати, узагальнювати, будувати дедуктивні умовиводи тощо, вони не зможуть сформулювати необхідні вміння та навички.

Вивчення питань практичного курсу розпочинається з ознайомлення студентів із теоретичними засадами курсу, розгляду функцій мови у суспільстві та функцій мови професійного спілкування, проблеми утвердження української мови як державної і головного засобу підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах України, обґрунтування необхідності її викладання в економічних університетах на традиціях вітчизняної педагогіки, вищої школи та освіти, здобутках загального й українського мовознавства, інших українознавчих дисциплін.

Висвітлення місця української мови серед інших мов світу, її історії та розвитку подається з позиції сучасного українознавства та українського мовознавства в аспекті теорії стилів, мовних норм, видів і жанрів усного та писемного фахового мовлення. Особливу увагу приділено ознайомленню з культурою мови та культурою мовлення, формуванню навичок культури професійного спілкування майбутніх економістів.

У навчальному посібнику розкриваються ключові терміни та поняття курсу, вводяться терміни з мови майбутньої професії та обраної спеціальності, досліджується роль словників у підвищенні мовної культури студентів, пізнанні та засвоєнні лексики сучасної української мови і термінології у фаховому мовленні.

Система вправ і завдань забезпечує швидке й ефективне засвоєння необхідних термінологічних одиниць, ключових термінів і понять з основних тем курсу, вироблення навичок використання мовних засобів для вираження новітньої

наукової думки українською мовою, вмінь навчально-професійного спілкування на лексичному матеріалі мови обраного фаху.

Пропоновані у посібнику фахові тексти для перекладу сприяють розвитку вмінь і навичок роботи з текстами наукового стилю, а репрезентовані зразки оформлення найуживаніших документів допоможуть студентам опанувати специфіку офіційно-ділового стилю. Наприкінці теми подано завдання для самоконтролю, блок контрольних тестів, що перевіряють засвоєння теоретичного матеріалу на належному рівні. Рекомендовано також список літератури для самостійного опрацювання матеріалу після кожної теми.

Плідна праця науковців університету оцінена фахівцями: навчальний посібник у 2010 році отримав гриф МОН України та рекомендований для студентів вищих навчальних закладів країни.

Вихід у фахову комунікацію неможливий без активних методів навчання, ефективність яких підтверджена різноманітними формами навчання мови. Навчальні дискусійні ситуації вимагають аргументації своєї точки зору, спростування поглядів колег і сприяють розвитку навичок професійного спілкування, створюють психологічні умови для ефективного засвоєння мови професії. На шляху забезпечення якості мовленнєвої компетенції актуальним і вкрай ефективним постає використання інтерактивних методів навчання.

Найбільш суттєвою передумовою використання інтерактивних методів у розвитку мовленнєвої компетенції студентів є орієнтація на забезпечення активної позиції у процесі пізнання, можливості рефлексії, відбиття у навчальному процесі різних видів професійного дискурсу та формування комунікативної компетенції майбутнього фахівця.

Перспективним напрямком роботи науковців кафедри є активне використання інформаційних технологій як однієї із складових інноваційного розвитку освіти. Вектор науково-методичної діяльності спрямований на розробку навчальних телекомунікаційних проектів, які дозволять створити мовне інтернет-

середовище та підтримувати мотивацію у безперервному спілкуванні українською мовою майбутніх економістів.

Реалізація накресленої в Національній доктрині розвитку освіти стратегії мовної освіти в Україні ХХІ століття, нові підходи до визначення місця та ролі державної мови у вищій економічній школі та підготовці нового типу майбутніх фахівців економічного профілю спонукає науковців до пошуку ефективних засобів підвищення якості навчання фахової мови, стає відповідальним завданням для всіх викладачів.

Список використаної літератури

1. Бацевич Ф.С. Філософія мови: історія лінгвофілософських учень. – К., 2008. – С.240
2. Гез Н.И. Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежных методических исследований // Иностранные языки в школе. – 1985. – №2. – С. 17-24.
3. Дроздова І.П. Професійний дискурс і мовна особистість студента ВНЗ нефілологічного профілю // Вісник Львівського університету. Сер.філол. – Вип.50. – 2010. – С.212 – 221.
4. Зимняя И.А. Лингвопсихология речевой деятельности. – М.; Воронеж., 2001 – 432 с.
5. Коваль Г.П., Деркач М.І., Наумчук М.М. Методика викладання української мови – Рівненський держ. гуманіст. ун-т. – Вид. 2-е, доопр. і доповн. – Тернопіль, 2008. – 230 с.
6. Овчарук О.В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. - К., 2004. – С.5-15.
7. Рішення Колегії Міністерства освіти і науки від 04. 12. 2003, №12 / 7-4 «Про затвердження Концепції розвитку економічної освіти», <http://zakon.nau.ua/print/?uid=1038.543.1>.
8. Родигіна І.В. Компетентнісно-орієнтований підхід до навчання / Родигіна І.В. – Харків, 2006. – 96 с.
9. Симоненко Т.В. Теорія і практика формування професійної мовно-комунікативної компетентності студентів філологічних факультетів: монографія. – Черкаси, 2006. – 328 с.
10. 11.Українська мова для економістів:навчальний посібник / КіршоС.М., Добровольська К.П. та ін. . – 2-е вид. – Одеса, 2010. – 400 с.
11. Шумарова Н.М. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму / Н.М.Шумарова – К., 2000. – 288 с.
12. Brumfit С. Communicative Methodology in Language Teaching: The Roles of Fluency and Accuracy. – Cambridge University Press, 1984. – 166 p,
13. Canale M., Swain M. Theoretical Basis of Communicative Approaches to Second Languages Teaching and Testing // Applied Linguistics. – 1980. – Vol.1. – P.1-47.